

Mis saab psüühilise erivajadusega isikust pärast aktiivravi lõppu?

Liisi Uder – Riigikontroll

Võtmesõnad: Riigikontroll, audit, psüühiline erivajadus, hoolekandeteenused

Riigikontroll hindas oma auditis psüühiliste erivajadustega isikute hoolekande korraldust. Pidasime hoolekannet heaks, kui kõikidel psüühiliste erivajadustega inimestel on vajaduse korral võimalik saada neile vajalikke hoolekandeteenuseid mõistliku aja jooksul ning nende õigusi selle protsessi käigus ei rikuta. Ülevaade hoolekandeteenustest ning saajate arvust on toodud tabelis 1.

HOOLEKANDETEENUSED POLE KÄTTESAADAVAD

On oluline, et psüühilise erivajadusega inimene saaks talle vajalikke hoolekandeteenuseid kohe, kui ta ei vaja enam haiglaravi. Paraku selgus auditi käigus, et 7000 psüühilise erivajadusega inimesest, kes teenuseid vajab, saab neid vaid napp 4000 (2008. aastal on

teenuse saajate arv kasvanud pea 4500ni). Et teenuse saamine on piiratud, ootavad isikud pikalt järjekorras, enne kui nad teenust saavad. See aga seab lisakoormuse abivajajate lähedastele, kelle ülesandeks on ootamise ajal isikute eest hoolitseda.

Olukord pole sugugi parem ka nende isikute osas, kellele määrab hoolekandeteenused kohus. Kuigi need isikud on kas endale või teistele ohtlikud, peavad nemadki keskmiselt pool aastat ootama võimalust saada hooldekodusse. Sisuliselt jäävad need isikud pooleks aastaks omapead või hoitakse neid sel ajal raviasutustes, hoolimata sellest et see pole enam vajalik.

Problemaatiline on, et vajalike teenuste nappuse tõttu püütakse isikut aidata, osutades talle mõnda teist teenust. Osas rehabilitatsiooniplaanidest oli kirjas, et kuna vajalik teenus pole kättesaadav, siis meeskond soovib teist teenust. Riigikontroll leiab aga, et teenuste struktuur peab olema kujundatud sellisel, et isik saaks siiski ennekõike talle sobivaimat teenust.

Auditi käigus selgus ka, et riik võiks rahastada ka teisi/uusi teenuseid, sest va-

Tabel 1. Teenusesaajate arv aastatel 2004–2008 teenuseliikide kaupa

	Toetatud elamine	Elamine kogukonnas	Töötamise toetamine	Igapäeva elu toetamine	Ööpäevaringne hooldamine	Ööpäevaringne tugevdatud järelevalvega hooldamine	Ööpäevaringne tugevdatud toetusega hooldamine
2004	540	36	511	1150	1918	165	154
2005	562	37	502	1199	1869	165	202
2006	578	37	419	1270	1847	165	217
2007	577	43	437	1335	1838	165	235
2008*	658	48	447	1469	1878	175	271

*esialgu planeeritud maht.

Allikas: Sotsiaalministeeriumi andmed.

jadus nende järele on olemas. Kuigi Sotsiaalministeerium on seisukohal, et ka praeguste teenuste raames on võimalik aidata nii esmashaigestunud oma haigusega toime tulema kui ka nõustada nende pereliikmeid, ei ole nende teenuste pakkumine laialt levinud ning põhineb vaid üksikute organisatsioonide ja meeskondade initsiatiivil.

VANADUSPENSIONÄRIDE ERIHOOLEKANNE ON ENDISELT PROBLEMAATILINE

Riigikontroll leiab, et riik peab tagama psüühiliste erivajadustega isikutele hoolekandeteenused hoolimata nende vanusest. Praeguste seaduste kohaselt on vanurite (vaatamata nende tervislikule seisundile või erivajadustele) hoolekande kohustus pandud kohalikele omavalitsustele. Oma valitsused aga ei suuda tagada psüühilise erivajadusega isikutele vajalikke hoolekandeteenuseid, kuna üldhooldekodud ei sobi nende isikute hooldamiseks, sest seal töötaval personalil puuduvad eriteadmised psüühilise erivajadustega isikute hooldamise ja nende vajaduste kohta. Samuti on aastaid erihoolekodudes elanud vanuritele elukeskkonna äkiline muutumine keeruline ja stressirohke ning võib nende tervislikku seisundit halvendada. Seega on paljud psüühilise erivajadusega pensioniealised endiselt riigi hooldamisel. Riigikontrolli teenuseosutajate seas tehtud küsitlusest selgus, et pensioniealisi on teenusesaajate hulgas praegu pisut enam kui 10%.

TEENUSE HALVA KÄTTESAADAVUSE JA EBAÜHTLASE KVALITEEDI PEAMINE PÕHJUS ON TEENUSTE EBAPIISAV RAHASTAMINE

Riigikontroll leidis, et teenuste hinnad ei ole viimastel aastatel oluliselt tõusnud, kuigi need ei vasta juba ammu teenuste osutamise tegelikele kuludele. Viimaste aastate hinnatõus on katnud vaid personalikulude kasvu. See aga ei taga teenuste kvaliteedi parandamist ning arendamist. Seoses ebapiisava rahastamisega napib hoolekandeesutustel pidevalt personali ning see halvendab omakorda teenuste kvaliteeti. Nii leidis Riigikontroll, et kohapeal külastatud kuuest asutusest vaid kahel oli personali arv vastavuses teenust saavate isikute arvuga. Intervjuudes märkisid mitmed teenuseosutajad, et on teinud ise arvutusi teenuste kulupõhiste hindade kohta, leides, et praegune hind on kaks-kolm korda madalam vajalikust. Seetõttu on ka teenuste osutamine ja arendamine rahapuuduse tõttu raskendatud.

Ka Sotsiaalministeerium on 2006. aastal koostöös auditifirmaga PriceWaterhouseCoopers välja töötanud psüühiliste erivajadustega inimeste riiklike hoolekandeteenuste kulupõhiste hindade mudeli, mille rakendamisel oleks näiteks ööpäevaringsete teenuste kulupõhine hind 2006. aastal olnud ligi kaks korda kõrgem tegelikult kehtinud hinnast. Kuna erihoolekandeteenused on olnud tugevalt alarahastatud juba aastaid, siis ei olnud ministeeriumil võimalik ühe-kahe aastaga viia teenuste hindu vastavusse kulupõhiste hindadega, sest hinnavahe oli liiga suur.

liisi.uder@riigikontroll.ee